

સતી જરમા નાટકનાં ગાયનો.

શ્રી સરદાર વિજય નાટક કંપની.

== બાલાસીનોર. ==

આવૃત્તી પહેલી
સને ૧૯૨૫ :

પ્રત ૧૦૦૦ :
સંવત ૧૯૮૨

દીપ્ત ૩. ૦-૪-૦

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૬૨૬૫૮ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ રાહુ નરમ

વિષય ૪ - : ૨૦૬

શ્રી.
સતી જસમા
નાટકનાં ગાયનો.

શ્રી સરદાર વિજય નાટક કંપની.
બાલાસીનોર.

પ્રયોજક:—વ્યાસ શીવશંકર હરજીવન.

સાજણ ટીબા—(ભાવનગર).

પ્રકાશક—નૈયર, બાલાસીનોર.

આવૃત્તિ પહેલી.

પ્રત ૧૦૦૦.

સને ૧૯૨૫.

સંવત ૧૯૮૨.

ક્રીંમત રૂ. ૦-૪-૦.

આ પુસ્તકના તમામ હક

માલીકને સ્વાધીન છે માટે માલિકની
પરવાનગી સીવાય કોઈએ છાપવું, છપાવવું
કે ભજવવું નહીં.

૧૨૬૧૮

આવૃત્તિ પહેલી.

પ્રત ૧૦૦૦

ધી અમરસિંહજી પ્રી. પ્રેસ, વુડલેન્ડ અમદાવાદમાં
પઠાણ નિઝામખાન નુરખાન વકીલે છાપ્યું અને
શ્રી સરદાર વિજય નાટક કંપની તરફથી એચ.
એચ. ધી નવાબ સાહેબ જોડા આલાસીનોરે
પ્રસિદ્ધ કર્યું. મુ. આલાસીનોર.

૩

ૐ

તત્સત્ પરમાત્મને નમઃ

શ્રી

સતિ જસમાં નાટક-

મુખ્ય પાત્રોનાં નામ.

પુરૂષ પાત્રો.

મહાદેવશ્રી સ્વયંભુ સુધીના સંહારક તમોચુણી દેવ.
સાદ્ગરાજગુજરાતનો સોલંકી રાજા (જયસીંહ).
યશોવમમાળવાનો પરમાર રાજા.
હત્તિયાજીબારોટ. સીધરાજનો દસોંદી.
જશરાયમાલવ રાજ્યનો મુત્સદી.
રૂપાણમાલવ રાજ્યનો ધનીક વેપારી.
રૂડોજસમાનો પતિ ઓડ. યુવક.
રાણીચોમોતીને ફરેબથી પરણનાર પ્રપંચી (કાણીચો).
અરજણઓડની નાતનો ચોવડીઓ (મીથ્યાભિમાની).
જેશળજસમાનો પિતા.
રામોરૂડોનો પિતા.
હરપાળઝાલાવંશીય વીર નર. સીધરાજનો સરદાર.
રાજો	}	...ઓડની નાતના પંચાતી પટલીઆ.
ડુંગર		
પુનો	...	

એ સિવાય લશ્કરી, અમલદારો, પ્રધાન, સિપાઈઓ, પ્રતિહાર, દૂત, સાધુઓ, ગણ વિગેરે.

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૨૭૫૮

સિ પાત્રો.

પાર્વતિઆધ્ય શક્તિ. મહાદેવનાં પત્નિ.
વીરમતિગુજરેશ્વર સીધ્ધરાજની પતિવ્રતા વીરનારી.
જસમાંશ્રાપબ્રષ્ટ દેવાંગના. રૂડાની સતિ સ્ત્રી.
મોતિઅરજથુ મોડની અગ્નિ બાળા.
ગલાલઅરજથુની સ્ત્રી. મોતિની મા.
રાજબાધબારોટ દત્તિયાજીની સ્ત્રી.
ઝાલાજસમાની મા. જેશજ પટલની સ્ત્રી.
રેતનરૂડાની મા. રાણા પટલની સ્ત્રી.
વાહુરાણીમાની મા.

એ સિવાય દાસીઓ, ઓડબાળાઓ, યક્ષકન્યાઓ, વરાગનાઓ
સાધુડીઓ વીગેરે.

ૐ

તત્સત્ પરમાત્મને નમઃ

શ્રી

સતિ જસમાં નાટકનો

ટુંક સાર.

પૂર્વ વૃતાન્ત—શ્રી સ્વયંભુ મહાદેવના જન્મોત્સવ (શીવરાત્રિ) ના માંગલીક પ્રસંગે દેવતાઓના ક્રોધાધ્યક્ષ દેવ કુબેરનું, ચક્ષુકન્યાઓ, ગાન્ધર્વો તેમજ અપસરાઓ વિગેરેનું અમરાપુરીથી કૈલાસપર પુજનાર્થે આવવું. કુબેરના પુત્ર ચક્ષુકુમાર તથા તેમની પત્નિ તિલોતમા બંને એ ગર્વાષ્ટપણે શંકરના પુજનથી વીમુખ થવું. પુજનમા બંનેને નહીં જોવાથી મહાદેવી પાર્વતિએ કુબેરને પુછવું. તપાસ કરતા બંનેને ગુન્હે જાહેર થવો. પાર્વતિએ ક્રોધમાં ગ્રાપ આપી બંનેને મૃત્યુ લોકમાં નીચ યોનિમાં જન્મ આપી, માનવપણે દુઃખાનુભવ કરાવવો. અહિં પૃથ્વીપટપર અધમ ઓડ જાતિમાં માલવ બૂમીમાં બંનેનું પ્રગટ થવું. પૂર્વ સંસ્કારી પ્રેમીઓનું લગ્નગાંડથી બચપણમાં જોડાવું. ઉમરે મહોંચતાં પ્રેમનો વિકાસ. જન્મજામીના મેળા પ્રસંગે મહાદેવના દર્શનાર્થે આવતાં બંનેનું મીલન. આંહીથી નાટ્યની શરૂઆત થાય છે.

ચારંબમાં ચક્ષુ બાળાઓનું મંગળ સ્તવન.

અંક ૧ લો.

પ્રવેશ ૧ લો.—(સ્થળ) શંકરનું મન્દીર, જંગલ—
જન્માષ્ટમીનાં દિવસે આસપાસના ગામડાના લોકોએ મહાદેવનાં દર્શ-
નાર્થે મેળારૂપે ભેળા થવું. તે પ્રસંગે કુંજનર ગામના વતની રામા
ઓડના પુત્ર શંકરનું તેમજ તેના મિત્ર રાણીઆનું પણ મેળાની મઝા
લુંટવા આવવું. મેળાના દ્રશ્યપર બંને મિત્રો વચ્ચે વાતચીત. શંકરે
દૃષ્ટીનાં વીકારને કેવી રીતે સાંચરી ચક્ષુ ઇંદ્રીયનો સંયમ કેવી રીતે
જળવવો તેની સમજ આપવી. એક ચક્ષુ કાણીઆએ શીખામણની
એપરવા બતાવવી. બંને મિત્રોનું મેળામાં ફરવું. બાદ જસમાં તથા
અન્ય ઓડ બાળાઓનું આવવું. બચપણમાં લગ્ન થયા છતાં પૂર્વના
ભાવી પતિ પ્રત્યે જસમાંનું આકર્ષાવું. એકાએક વર્ષાદનું તોફાન. લોકોની
નાસભાગ. વચમાં જરામાં તેમજ મોતિનું માણસોની નાસભાગથી
ઘટવાઇ નીચે પડવું શંકર તથા રાણીઆએ આવી પોતપોતાની પ્રેમા-
ગનાંઓને આશ્વાસન આપવું. પ્રેમીઓનું મીલન. બાદ પ્રેમાંકુર પ્રકટાવી
સર્વનું જીદા પડી વીદાય થવું.....આનંદ.....

પ્રવેશ ૨ જો—(સ્થળ) કુવો. જંગલ—મોતિ ઉપર
મેહીત થએલા રાણીઆએ મોતિને મેળવવાના પ્રયાસ યોજતાં દેખાવું.
કુવો ઉપર મોતિ પાણી ભરવા આવે એટલે કાંકરી મારી મનોભાવની
કલ્પના કરવી. બાદ મોતિનું આવવું. રાણીઆએ કાંકરી મારવી. બંને
વચ્ચે તકરાર. મોતિએ સ્ત્રી ચરિત્રથી રાણીઆને પરાસ્ત કરવો. મોતિની
જૂમરાણી તેના માબાપનું આવવું. રાણીઆએ વીદાય થવું. મોતિના
માતપીતાનો ક્રોધ. એકાએક નાતના પટલીયા રાગ ઓડનું આવી ચડવું.

નાત બહાર કાઢી કરેલા ગુન્હાના ન્યાય માટે નાત ભેળી કરવાના વિચાર. અપુર્વ ગમ્મત.

પ્રવેશ ૩ બે—(સ્થળ) સીદ્ધરાજનો મહેલ—ગુર્જરેશ્વર મહારાજ સીદ્ધરાજની રાણી વીરમતિનું ઝુલાપર ઝુલતાં સખિઓના સમુહ સાથે દેખાવું. બાદ શિકારે ગએલ ગુર્જરાધીપતિનું જંગલમાં થાકના પરીશ્રમથી વૃક્ષતળે સુતાં, નીદ્રામાં મહાદેવે આપિત દમ્પતીના ઉધારાર્થે સીદ્ધરાજને નિમીત્ત રૂપ બનાવવાને અંગે ભાવી સ્વપ્ન બતાવતા, રાજનું મોહાન્ધ થઇ દીવાના સ્થિતિમાં મહેલમાં રાણી વીરમતિ પાસે આવવું. રાણીએ શીખામણ આપવી. તેવામાં બારોટ દત્તિયાજીનું આવવું. વીદેશમાં વીચરેલા બારોટે તાદ્રસ્ય જસમાં (સ્વપ્નાની સુન્દરી) ની વીગત પ્રકટ કરવી. રાજની કિતકંઠા. દત્તિયાએ મેળવી આપવાની સંમતી આપવી. રાજએ તે કાર્ય દત્તિયાને સોંપવું. રાણીએ અંતરાયના વીચાર યોજતા દેખાવું. દત્તિયાજીનું જવું. બાદ સ્વપ્નમાં જોએલ જસ-માના રૂપગુણનાં વખાણ કરતાં મોહસરમાં તરતા ગુર્જરેશ્વરનું જવું. મોહાંધતા.

પ્રવેશ ૪ થા—(સ્થળ) રાણીઆનું ઘર—ફળેતાના ફડકે લપાતા છુપાતા રાણીઆએ ઘેર આવવું. નાતના ક્રોધથી બચવા માટે પોતાની બહેન માલીના નામે અવિષ ધારણ કરી બેસવું. બહાર ગએલી તેની મા વાલુ ડોશીનું આવવું. નાતરે ગએલી પોતાની દીકરીને પાછી આવેલી જોઇ પુછવું. માલી (રાણીયા) એ ડોશીને આડી-અવળી વાત બનાવી છળવી. બાદ અરજણુ ઓડનું કપડો દેવા વાલુ ડોશી પાસે આવવું. (રાણીઓ) માલીએ અરજણુને મધલાજ બતાવવી. અરજણુનું ચઢેડોળે ચડવું. લોભીઆને ધુતારો મળે એ માફ માલી

(રાણીઆ) ની પ્રપંચ જળમાં ફસાવું. પોતાના છોકરા માલીયા સાથે માલીનો સબંધ બાધવા ન્યાતને બોલાવવા જવું. હાસ્ય.

પ્રવેશ ૫ મો—(સ્થળ) જસમાના માઆપતું ઘર—પોતાની પતિ જસમાને તેડવા રૂડાનું પોતાના સાસરે આવવું. રૂડાની રંક હાલત દેખી જસમાના પિતા જોશળ પટલે અજણ્યા થઇ મુખ ફેરવવું. રૂડાએ સમયનું બહું બુરૂં બાન કરાવવું. બાદ જસમાની મા ઝાલાનું આવવું. તેમણે પણ પોતાના પતિને સમ્મત થઈ પોતાના જમાઘને તીરસ્કારવો. રૂડાએ નિરાશ થઈ જવાની તૈયારી કરવી. ત્યાં જસમાનું આવવું. પોતાના પતિને નિરાશ થયેલો જતો જોઈ, રોડી, સતિએ પોતાના મા-આપને દમ્પતીધર્મનું બાન કરાવવું. બાદ પતિવ્રતાએ પોતાના પતિ સાથે માઆપના ગૃહેથી પોતાના સ્વસુર ગૃહે જવાના વિચારમાં રહે થવું. “ આદર્શ આર્યબાળા, નિતીનો નમુનો.”

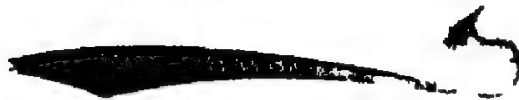
પ્રવેશ ૬ ઠો—(સ્થળ) સીદ્ધરાજનો રણવાસ—પતિને પરવશતામા જોઈ રાણી વીરમબિનો કલ્પાન્ત બાદ સીદ્ધરાજનું આવવું. બન્ને વચ્ચે માર્મિક હૃદયબેદક વાક્યયુક્ત. રાણીપર રાજનો કોપ. રાજએ રાણીને તેમનાં પીયરમાં મોકલી આપવાનો ઝાલા હરપાળને હુકમ. રાણીએ પોતાના પતિની આજ્ઞા શીર ચડાવી પ્રજ્જળતા વહને પીયર તરફ વીદાય થવું. ખેદ.

પ્રવેશ ૭ મો—(સ્થળ) રૂડાનું ઘર—માલવ છુમીમાં દુષ્કાળ હઇ રૂડાની કંગાલ્યતનું બાન. પોતાના મા આપનો અજ્ઞનીના છુમના દુઃખનો કળકળતો કલ્પાન્ત જોઈ રૂડાનું અતિ ખીજ થવું. પોતાના-માં છુમના દુઃખથી અશક્તી હઇ પોતાની સ્ત્રી જસમાને ગામમાં બીખ માંજવા મોકલવી. ગામમાંથી અજ લાવી પાછાં આવવાની રૂડાની

આતુરતા. નારીનું નીરાશ થઇ ખાલી હાથે પાછા આવવું. રૂડાને! સંતોષ પ્રજાપર વિશ્વાસ રાખવા કહેવું. સતિએ પોતાના દરદાગીના પતિને ઉતારી આપવા. દાગીના વેચી અન્ન લાવવા જસમાનો પોતાના પતિને આશ્રિત. દુઃખમાં પુરૂષની ટકેલી ધીરતા. માલવપતિ યશોવર્માનું પ્રજ્ઞના હીત ખાતર નગરચર્યા જોવા નીકળવું. રૂડાના ઘરનો કંગાલ્યત દેખાવ જોઈ પ્રજાપ્રતિપાળને દયા ઉદ્ભવવી. ખાદ લેણીયાત રૂપાશા એકનું રૂડાને ઘેર જપ્તી લઇ આવવું. સાથે આવેલ અધિકારી જશરાયે અધીકારનો આંધળો તોર ગરીબો ઉપર અજમાવવો. ગરીબોનો કલ્યાણ, શેઠની કૃતા, અધિકારીએ મરતાઓને વીશેષ મારવા, પ્રજાપ્રતિપાળ રાજા યશોવર્માની દયા. એકદમ આવી નિરપરાધીઓને બચાવવા. અધીકારી જશરાય તથા શેઠ રૂપાશાને પકડી કેદ કરવા. ન્યાય નૃપતિ.

(ટેબલો)

૧ લો અંક સમાપ્ત.

અંક ૨ જો.

**પ્રવેશ ૧ જો—(સ્થળ) જંગલ. માલવપતિ યશોવ-
ર્માની છાવણી—**અન્યાયથી નિર્દોષ પ્રજાને પીડનાર અધિકારીને
યશોવર્માનો ઓધ. અંધતામાં ઘેરાએલા અધિકારીનો એમુરબત જવાળ.
રાજાએ ક્રોધિત થઇ બંનેને હાથપાર કરવા. બાદ ગુર્જરેશ્વર સીધરાજે
મેકસેલા આરોઠ દતિયાજીનું માલવપતિને મળવું. આરોઠે વાક્યચાતુ-
રીથી ગુર્જરેશ્વરનો સંદેશો સંભળાવેલો. દૈવી નરે અયોગ્ય માગણીનો
અસ્વીકાર કરવો. તે રસ્તેથી રાણી વીરમતિનું પોતાના પીયરમાં જતા
ત્યાથી નીકળવું. એકાએક યશોવર્માને મળી, ખરી વાતનું જ્ઞાન કરાવી
દતિયાજીને કેદ કરાવેલો રાણીએ બાઇ તરીકે રાજાને રક્ષા આપી.
પોતાના સંસાર સુખમાં જસમા વીણ ન કરે એવો બંદોબસ્ત ચાલવો.
રાજા યશોવર્માએ રાણી વીરમતિને વચન આપવું. પરદુઃખભંજન
પરમાર વીરનો પરોપકાર.

પ્રવેશ ૨ જો—(સ્થળ.) રાણીઆનું ઘર—તાળવે ચોટા-
ડેલા ગોળના આધારે અરજીનું નાતના પટલીઆને લઈને આવવું.
માલી (રાણીઆ) એ તમામ નાતના પટલીઆઓની આંખ આંજવી.
મેતીની સાથે પોતાનું સગપણ નક્કી કરવું. નાતે બંનેનો કળ્યો
પતાવેલો. માલી (રાણીઆ) એ અરજીને વીશેષ બનાવેલો. બાદ
મેતિનું પોતાના માબાપને બોલાવો આવવું. પોતાના બાઈ માલીયા
સાથે માલી (રાણીઆ) નું સગપણ થએલું જોઈ, બાળી સમજી,
માલી (રાણીઆ) સાથે પ્રેમ કરવો. માલી (રાણીઆ) એ બાળીના
વેશમાં પોતાની પ્રેમસુત્રીને પ્યાર કરતાં ખુશી થવું. “ કાણીની
કહિશલ્યતા.”

પ્રવેશ ૩ ને—(સ્થળ) સીધરાજની કચેરી—પરવશ થએલા ગુર્જરેશ્વરે પ્રયત્ન પાર પાડવા દત્તિયાને મોકલેલો, તેની આવવાની આતુરતામાં દેખાવું. માલવ રાજ્યમાંથી હુદપાર થએલા અધિકારી જશરાય તથા રૂપાશાનું આવવું. મહારાજ સીધરાજની મુલાકાત. વીતી અતથી પતી સુધી જણાવવી. બાદ પરમાર કુળ-દીપક રાજ યશોવર્માએ દૂત મોકલી, સીધરાજને પોતાની નિર્ભયતાનું જ્ઞાન કરાવવું. બારોઠ દત્તિયાજીને બાહુ બળથી છોડાવી જવાનો માલવપતિનો ગુર્જરેશ્વરને તાનો મારવો. સીધરાજનું ક્રોધે ભરાવું. દૂત મારફત માલવરાજને રણ મેદાનનું ઇજન આપવું. અધિકારી જસરાયે રાણી વીરમતિની યશોવર્મા સાથે થએલી મુલાકાત જાહેર કરવી. સીધરાજનો ક્રોધ. ક્રોધાગ્નીનો કહેર. બીજા પ્રતિજ્ઞા. “ રાજ્ય હઠું.”

પ્રવેશ ૪ થા—(સ્થળ) રાણીઆનું ઘર—માલીના વેશે નાતને રમાડી શાન્ત કરી, પોતે પોતાના મુળ સ્વરૂપમાં રાણીઆ તરીકે જાહેર થવું. ડોશીનું આવવું. રાણીઆને ઠપકો આપવો. રાણીઆએ પ્રપંચ બાજીની સર્વ હરીકત જાહેર કરવી. બાદ નાતીલાઓનું આવવું. ચોર કોઠવાળને ઠડે એ માફક ગેરહાજરીમાં માલીનું સગપણ કેમ થાય કહી, પોતાની મા ઉપર ખોટો ક્રોધ બતાવવો. નાતના પટલીઆઓનું આવવું. અરસપરસ વાદી પ્રતિવાદીને સમજાવી, પટલીઆઓએ રાણીઆ મોતી સાથે પ્રથમ પરણે અને ઉપર રૂપીઆ બસો અરજી આપે આવી પતાવટ પતાવવી અને માલીના લગનની કપુલાતનો પાકો ઠરાવ કરવો. મીથ્યા અભીમાની અરજીઆએ આંધળા થઈ માલીની લાલચે આંધળે બહેર કુટમા માફક રાણીઆના દંભમાં દોરાવું. અપુર્વ રમુજ.

પ્રવેશ ૫ મા—(સ્થળ) રૂડાની વાડી—અમલુ એડ-બાળાઓને પતિ પત્નિ પ્રત્યે શું સબંધ છે. પતિ એ કોણ છે વીગેરે

ધર્મ જસમાએ સમજવવો. પતિવ્રત ધર્મનો મહીમા સાંભળી સર્વ
બાળાઓનું વીદાય થવું. બાદ તેના પતિ રૂડાનું આવવું. બંને
સહભાગી જોડાનો સંપીકો સ્નેહભાવ. અરસપરસ નીતિ બાવમય
શ્રંગાર, અખંડ પ્રેમનો ચિતાર. સુલક્ષણી નારનો પતિ શું સુખ અનુભવે
છે એનો આબેહુબ ચિતાર.

પ્રવેશ ૬ ઠો—(સ્થળ) ઉજ્જન શહેરનો કિલ્લો—હૂત
મારફત મોકલાવેલ સમાચારથી માલવપતિએ ક્ષત્રિયને છાજતી ફરજ
બજાવવા બહાર રણજંગ માટે આતુર ઉભવું. પોતાના લશ્કરને દેશોન્તી
માટે પ્રાણાર્પણ કરવા ઉશ્કેરવું. માળવી વીરોએ પોતાના માલીકના
રણનો બરાબર જવાબ આપવો. બાદ સીંદરાજનું લશ્કર સહીત
આવવું. બંને વચ્ચે તુમુલ યુદ્ધ. આખરે માલવપતિ યશોવર્માનું રણ-
જંગમાં મરવું. રૂડા તથા જસમાનું પકડાવું. રાણી વીરમતિએ-માલવપતિ
યશોવર્માપે-તાના બાઇ માટે રણમેદાનમાં આગળ પડવું. વીરનારીનું
સમરમાં સમાવું. પ્રાણત્યાગ.

ટુલો.

અંક ૨ નો સમાપ્ત.

અંક ૩ જો.

પ્રવેશ ૧ જો—(સ્થળ) સીંદરાજનો મહેલ—ગુજરેશ્વરના કબજામાં કેદ થયેલ અબળા જસમાનો કર્ણાજનક કલ્પાન્ત પ્રભુ પાસે પોતાના બચાવની મદદ માંગી. આદ અધીકારી જશરાય તથા રૂપાશાનું જસમાને લલચાવવા કીંમતી વસ્ત્રો તેમજ જરૂર અવેરાતના દાગીના લઈ લલચાવવા આવ્યું. આદર્શ નારી જસમાએ મોહમાં કે લાલચમાં ન ફસાતાં પોતાના શિયળનો પાપાત્માએને પુરેપુરે પ્રભાવ બતાવેલો. આદ સીંદરાજનું આવ્યું. ઘણી રીતે સમજાવવા છતાં દેવાંગનાનું એકનું બે ન થયું. સીંધરાજનો ક્રોધ. જો માનશે તો ઠીક નહીંતર સર્વના નાશની ધમકી આપી. બેપરવા બાળાએ દેવાધીન થઈ રાજને સમજવતાં, પ્રભુ સ્મરણ કરતાં સહઅલીંગ સરોવર જવા નીકળ્યું થયું. સત્યની કસોટી.

પ્રવેશ ૨ જો—(સ્થળ) અરજણુ ઓડનું ઘર—પ્રપંચી રાણીઆનું જન લઈ અરજણુ ઓડને ત્યાં મોતિને પરણવા આવ્યું. અસાનીઓના લગ્ન ફળેતા. આદ માલવ બૂમી પાયમાલ કરતા સીંધરાજના લશ્કરની ટુકડીનું સર્વ ઓડ લોકોને પકડવા આવ્યું. લગ્નમાં વીંછ એકાએક સર્વને પકડવા. રાણીઆના લગ્નની મજા વીખાવી. સર્વને પકડી લઈ જવા. કરણી તેવી ભરણી. કર્મ તેવું ફળનો બોધ.

પ્રવેશ ૩ જો—(સ્થળ) જંગલનો રસ્તો—રડાને બંધીવાન બનાવી નિર્દય રીતે માર મારતા લઈ જતા સિપાઈઓનું રસ્તાપર નીકળ્યું. આદ જશરાય તથા રૂપાશાનું જસમાને લઈ સહઅલીંગના કિનારે લઈ જતાં સામા મળ્યું. વિયોગી પતિ પત્નિએ મળવા માટે આવરતા

દાખવવી. નિર્દયોની અટકાયત, પાપીઓનો ગરીબ ઉપર અનહદ ત્રાસ. જશરાયે જસમા સીધરાજને સોંપી દેવા બહુ સમજવવો, રૂડાનો જશરાયને તિરસ્કારથી જવાબ આપવો, મરવાની દરકાર નહીં કરતાં પોતાની સ્ત્રીના માટે દેહાર્પણ કરવા તૈયાર થવું. નીર્દય પ્રત્યે નિરાધારોએ આહનો આપ આપી, તીરસ્કારી, દેવાધીન થઇ દુઃખમાં રૂઢ થવું.

પ્રવેશ ૪ થો—(સ્થળ) દક્ષિણાજીનું ઘર:—માલવ દેશમાં ગએલા પોતાના પતિને હજી સુધી નહીં આવેલો ધારી બારોટાણી રાજબાઇનું અકળાવું. બંધાણી પુરૂષથી નવયૌવનાનું કંટાળવું. અન્ય પુરૂષથી પોતાના રતિરંગની પ્રસન્નતા ચાહવી. બાદ જશરાય તથા રૂપાચાનું આવવું, માગતીતી ત્યાંજ મળવું. ત્રિપુટીનો અરસપરસ દુષ્ટ સંકેત. બાદ દક્ષિણાજીનું આવવું. પોતાના ઘરમાં પરાયા પુરૂષોને જોતાં ક્રોધે બરાવું. સ્ત્રીની નફટાઇ. જશરાયે દક્ષિણાને છરી વડે મારી નાખવો. રૂપાચાએ ખૂન થયેલું જોઈ ખૂમરાણ મચાવવી. પોલીસો તેમજ જમાદારનું રાત્રે રોનમાં, નિકળતા. અવાજ ઉપર દક્ષિણાજીના ઘરમાં આવવું. તમામને કેદ કરવા. અધિકારી જશરાય, રાજબાઇ અને રૂપાચા ત્રણેનું પોતાની કુકરણીનો ખેદ કરતાં જોલમાં જવું. ખોદે તે પડે, વાવે તેડું લણે.

પ્રવેશ ૫ મો—(સ્થળ) જંગલ—પહેરાવાળાઓને દારકરી પસાર થએલા ઓડ લોકોના માટે સીધરાજે ઓપ્રીસરોને ધમકાવતા દેખાવું. ઓપ્રીસરે તમામ બંદોબસ્તની ખીના જાહેર કરી રાજને શાન્ત કરવો. બાદ નાડેલા સર્વ ઓડ લોકોને પકડી સીપાઇઓનું આવવું. બાદ જસમાને પોતાને સ્વાધીન થવા સમજવવું. સતિની દંડતા. સીધરાજનો ક્રોધ. તેના પતિ રૂડાને મારી નાખવો. અખળાનો

હૃદયભેદક કલપાન્ત. ફરી સમજાવવા પ્રયત્ન કરવો. પરંતુ જસમાએ જોગણી સ્વરૂપે સ્ત્રી હકની પુરેપુરી પ્રભુતા બતાવવી. રાજ સીધરાજે વિશેષ ક્રોધાયમાન થઈ તેના કુમળા બાળકને કૂરતા કરી કાપી નાખવું. નિરાશ થએલી નારીએ પોતાનું સર્વ પાયમાલ થયું જાણી અંતે દોડી, રાજની કમરમાંથી કટાર ખેંચી આપઘાત કરવો. મરતાં મરતાં સતિનો શ્રાપ. નિરાશ થએલા નૃપતીએ ક્રોધાવેશમાં તમામ ઓડ લોકોને મારી નાખવા સિપાઈઓને હુકમ. એકાએક શ્રી સ્વયંભુ મહાદેવનું પ્રગટ થવું, સીધરાજે બચીત થવું. શ્રી શંકરે પોતાની માયાભેદનું બાન કરાવવું, સ્વમાની સુંદરી (જસમા) તથા રંક રડો, એ બંને પ્રેમી આત્માઓના પૂર્વ વૃતાન્તનો પરીચય કરાવવો. અલકા-પુરીમાં બંને પ્રેમાત્માઓને મુળ સ્વરૂપે બતાવી રાજનો શ્રમ ભાંગવો. સર્વનું આશ્ચર્ય. જ્યના ધ્વની સાથે ખેલનું સમાપ્ત થવું. આનંદ.

શાન્તિ! શાન્તિ!! શાન્તિ!!!

૭૪

તત્સત્ પરમાત્મને નમઃ

સતિ જસમાં નાટકના ગાયનો.

અંક ૧ લો.

મંગળ સ્તવન.

ચક્ષ બાળાઓ—

૧

સત્યના વાસી સુખરાશી અવીનાશી તુંહી તુંહી
અગમી નીમમી ગુણુગામી ગુણુનીધી પ્રભુ તુંહી તુંહી
અપાર પારને જે પામે તે શાન્તિ કેરા તારે બોલે તુંહી તુંહી
આનંદે આનંદે હરનીશ રાએ-પ્રભુ તુંહી તુંહી

સાધુઓ—

૨

બંદા ક્યું કરત હે કલપના જગ જાન લેને સપના
સિકન્દર સાહ બડા એકશાના
ગત અવમત ક્યુએ ન જાના
સવા લક્ષ્મી સેજ સગર્ભ વાકે સંગ ચલી નહી પાછ
અપા નંગા મીલા નહી કદના.....
હસ મત્તક જૂન હૂલાઈ ફૂંબકરન સરિખે બાઈ

શીરતા સમુદ્ર ખીચમે લંકા ગઠ છોડ ચલે રાવન બંકા
સંગ આમ નહી કેા અપના

જસમાં, રૂડો, મોતિ, રાણીઓ—૩

જીવન જસમાના ધાર મારા હૈયાના હાર
મળશે ક્યારે દીલદાર મારા પ્રાણના આવાર
અજાણના આધારે આપણુ અલખેલી મળશું નિરધાર
જને લૂચ્યા ગમાર કાંણુ કૂચડા કુંભાર
તારા જેવાને પરણે મારી પેંજર
કાણે પણુ રાણેા યદ્દ શાણી મેળવશે તુજને નિરધાર
પરભવનાં પુન્યે ધ્યારી મળી મનગમતિ અવતારી
સુભગે સુનાર તારાં વેણુલાં મસ્તકાર
યાદ આવશે આધાર મારા ઉરમાં અપાર
રાણુની રાણી થાને મોતિ તું માની જાને
મારો ઉપકાર તારા ઉરમાં ઉતાર
માનું તારો આભાર મોતિ મનડાને માર.

મોતિ—

૪

મને જળથી છોડ કરી યો રે મા હું શું કરું
એણે કાંકરીઓ મને મારી રે મા હું શું કરું
હું તો ખેડુ લખ આવી મને હાંસીમાં ખોલાવી
છાનોમાનો પાસે આવ્યો પીડ્યો મરજી
વાંકા ચુંકા વેણુ ખોલી ખોટી વાતો એણે ખોલી.
ખોલ્યો જેમ તેમ બાડો શી છે મરજી

જાતિમાં તો ચરચરચર ચરચરચર કાંઈ થાય રે
 ફરી મેંતો જૂમ પાડી ત્યાંતો બાવ્યા સહુ દોડી
 નાહો મુજને વહોડી કર મરડી
 કહું દ્રુપ શું હું માડી નાશી ગયો દોટ કાડી
 મરું હું તો જીવ કાડી જીભ કરડી
 ચુંદડી મારી ચરચરચર ફરચરચર ગઈ ફાટી રે;
 મા હું શું કરું.

અરજજી, ગલાલ, રાજો— ૫

ગોલીનો ગ્યો મારી છોડીની છેડ કરી.
 ચાલો ચલાવો વાત નાતિલા નાત ભરી
 નાત બહાર કરી નોખો કાઢો
 પીટડીઆનું નાકજ વાઢો
 મુકો ઠીલ માથે એનાં હોકાચાણી બંધ કરી
 હાલો સરવે ઘેરજ જઈએ
 નાતિલાને વાતજ કરીએ
 તોર ઉતરાવું એનો આકરી અરજ કરી

કાસીઓ—

૬

હો સખિ રંગમાં ઉમંગમાં
 જૂલણે જૂલોને હર્ષધારી હો ખેની મારી
 પાટણપતિની પ્રાણપ્યારી
 ઉર્વશી અધીક રૂપ મુખ જશી શોભતું
 મોહની જાત્રી છે મોહકારી

વૈભવ વીલાસ ઇંદ્રાપુરી સમ ઓપતો
 જોડીમાં તું રાધા કૃષ્ણ નારી
 વાસ્ત્રલંકાર વળ્યો વાસુકી વેણીએ
 દેહ ગૃહે વીદેહી વીસારી
 ગુણમાં ગાન્ધારી સમ ગુણીયલ ગણાય છે
 દીપતી દેવાંગના દુલારી

સીંદૂરાજ—

૭

બુલી ન બુલાયે ભાભા જયમાં જરાએ
 વામાના વિયોગે માઈ મનકું મુંઝાયે
 મન માઈ મોહક લલના લખ તું ક્યાં જાયે
 જપ માળ તારા જપની જપના ચે
 તૃપાતુર તનકું માઈ તલસતું ધાયે
 પ્રેમાતુર પ્રેમી તારો ઉરે અકળાયે

રાણીચી. અરજણ—

૮

મારા જોખનનો બાગ છે ખાલી
 મને કોઈ પરણાવોને
 માઈ નામ છે મીઠડી માલી
 મોતિની હીઠોણી માયે ત્રાંબાનું બેસું
 હાલું હલકેથી હલકવાળી
 દાહાડા વીતાડો વહુ થોડા દીની વાર છે
 જન જોડી જુગતે હૈ પરણાવી

જસમાં—

૯

પરણી પતિ છુલી ગઈ નથી રડા તું મારે ભરથાર
 તું મારે ભરથાર પ્રિયતમ પરબવ પ્રાણુ આધાર
 મંડપમાં મુજ માત પિતાએ સોંપ્યો કર ઉર ધાર
 માન્યો પછી મેં મોહન મનનો મનોહર હૈયાહાર
 અંધાધ અંધન બળથી અંધી છુટી છુટે ન તલબાર
 તાન્યો તબ્યે ક્યમ કરી તુજને
 વીધીયે નિરમ્યો નીરધાર

વીરમતિ—

૧૦

પ્રિત આંધી પરથી પ્યારે કરણું શું બહેની મારે
 મૂંઝાઈ મરૂં મનમાં રે શોક્ય સાથે છેતનમાં રે
 અકળાઉં હું અતિશય બહેની બધી સતાવે ત્રેહની
 પરવશતામાં પ્રિતમ પડીયો
 યુક્તિથી કોઈ મનાવે રે
 મુજ સ્વામી કોણ સુધારે

વીરમતિ—

૧૧

અર્ધાંગ અર્ધભાગી મનવંતતણી વાણી. રે
 ગૃહસ્થાશ્રમે ગવાણી વરણાશ્રમે વખાણી
 ત્યાગી છતાં ન ત્યાગી માહેશ્વરે મહારાણી
 વસુધા ઉપર વહેંચાણો શુદ્ધ સૂર્યવંશી રાણો
 રે હક રાણીનો વેચાણો સંગ સુત પણ સમાણો
 સુખ દુખની સમાગી

પટકુળ હરાયા પલમાં પાપી તણા પ્રત્યજમાં રે
 વૃદ્ધ વૃંદનાં વમળમાં શ્રી કૃષ્ણ કહે કકળમાં
 ત્યાગી શકે ન ભાગી...

૩૩૦—

૧૨

નગ વૈરાટની માંહી ભમે ભિખારી થઇ
 સમયની છાંય પલટાઇ રહ્યા સ્વામી સેવક થઇ
 દુરંધર રાય યુધીષ્ઠર ધર્મ કરે કંગાલ કંકીજી કર્મ
 વક્રોદર વપ્ત વેલણુસાઇ નપુત્રક નર છતાં શીદ થાઇ
 ત્રિકાળી જ્ઞાન ત્રિભુવનનું છતાં ગૃહ્યું કર્મ ગોચરનું
 વરણુંગીઝો વેરાગી થઇ રહ્યો અશ્વપાલ થઈ

૩૩૧—

૧૩

ધક્કા ન મારે મરી જનશે રે મુજ માત પીતાને
 આંધળાં અપંગ બિચારાં
 અધમુઆં દીન દુખીયારાં
 મરતાથી માર ન ખમાશે
 મહાજન તમે મોટાં લોકો
 શીદને પડાવો પોકો
 વાણી આ તમારી વગોવાણે...મુજ માત૦

અંક ૧ લો સમાપ્ત.

અંક ૨ જો.

યશોવર્મા, વીરભતિ— ૧૪

ભગીની ભય નવ ધારસો, જશમાનો જનમે કદી
 બ્રાતનો લઢાવો લેવરાવજો પોંખીશ હું પસલી થકા
 હાર પહેરાવું રત્ને વધાવું આશીષ દઉં અદ્ધી આ
 અંતરથી હું અધીક ચાહીશ
 નિરાધારો નાટે કદી શીર માફે જાયે કરી
 શુભ નીતિને નવ જીતિ

મીતિ, રાણીઓ— ૧૫

જણી જણી મેં તારી સગાઇ રે
 થામે તું મારી બોળાઇ
 હળાયે મળાયે આવો હરખે નણુદી
 સ્નેહથી રાચી સદાઇ રે...બાઇ૦
 મુકો હાથ મારો મરડાઇ જશે
 ઉરે મધ અકળાઇ રે...બાઇ૦
 આવો ડરો ના ડરી દૂર નવ થાએ
 સેહજે જવો શું છેડાઇ રે...બાઇ૦
 છેડો છેડો કંઈ કહું હું જાનું
 લાજે હું તો લજવાઇ રે...બાઇ૦

ચારાંગનાઓ—

૧૬

મુલકોમેં હે તેરો નામ અય સીધ્ધરાજ સોલંકી
 ડંકા તેરો દશ દીશ બાજો દીલાવરી દીલબરકે સાથ
 કીરતમેં વીરત હે ન્યારી જય જય જય જય જય સીંહરાજ
 ન્યાય તોલકે નસીયત દેવે
 પ્રવીનતાકે પક્ષાં ત્રાજ
 ગુન આવે સબ ગુનીયન તેરો ગુર્જર કે પત ગુર્જર રાજ... ..

સીંહરાજ—

૧૭

કરમા ધરી સમશેર વેર દૂસ્મનનું વાળું
 પરમારોનું નામ હામ પલમાં હું ટાળું
 મારી માલવ ભૂપ પૃથ્વીતળમાં પેસાઈ
 ટેક તણી તેમ ચક્રી મારી એને નાખું નક્કી ચામ કિતાઈ
 પ્રલય પ્રકટાવી પ્રપંચીને પ્રજ્ઞાવું
 ક્રોધનાં વીરોધ મહીં નક્કી ભોગ એનો દધ પલ્લુ હું પાળું

૧૮

અરજણ, ડુંગર, પુનો, રાજ ને રાણીઓ—

ભાધ અમે પુરી પંચાત કરીએ પટેલીયા નાતની
 ચાથે ન્યાં કળયો ત્યાં ડુંગર ને રાણ્યો
 અરજણીયો ઓડ તેમાં પુરો પ્રખ્યાત
 નવ જવા દયે વાત
 માલી નહી રાણીઓ પડકો છે કાણીઓ

મોતડીના માટે આ ધડીઓ છે ધાટ
નવ જાવા હડિ વાત

જસમા, ઓડખાળાઓ— ૧૯

હેની અબળાનો અવતાર
કેતરવો કેમ કરી ભવપાર
ભરથારે ભવસાગર તરવો
શિયળ તણો શૃંગારજ ધરવો
ઝહાલાના વેણે વીચરવો વર્ણાશ્રમ વહેવાર
આતમ પરમાત્મન પ્રિયતમ છે
નાર તણો નારાયણ એ છે
પ્રિયતમના પડછાયાનો પ્રગટાવો પુરણ પ્યાર

જસમા, ઓડખાળાઓ— ૨૦

અલી ઉલી શું ઘેલી અલમેલી તું આમ
અની વ્યાકુળ થઈ અમને બનાવ નાં
શરમાવો નાં અકળાવો નાં
ઘટ ઘૂંઘટનો રંગ ઢંગ જાણ્યો
નારો પ્યારો પ્રેમીલો પીછાપૂચો
છોડો છોડો છોડો ના વાત
જાણી જાણી દીલ કેરી દાઝ
ભોળી ભાળી હું બાળી નાં સમજું હું કાંઈ
એને ઓછાં વચનથી લખ્યો નાં

૩૩૦, જસમાં—

૨૧

શીળી પતિની છાંયડી ભેઠ હું વિશ્રામ
 પંખીડી હું પાંખથી ઉડી લઉં આરામ
 જીવન તરવર જસમાંના છો પતિ પ્રભુના તુલે
 કરૂં કીલોલ લળી લતામાં રૂડાં નામ લખ અણુમુલે
 પંખીડી મારી તું પરવરને મુજ છાંયતળે તું સંચરને
 કરી કીલોલ મીઠો કલરવ કરને
 જોને પંખીડા મુલે... ...

અશોકમાં, જસમાં, ૩૩૦, વીરભતિ—૨૨

કેવો જીલમ જીલમીનો વરસે અમપર એ કીરતાર
 ના મબરાઓ બાળકો મારા ભઈ છું રણ મોજાર
 પરમારશમાં પ્રાણ પાડતાં પહેાંચી જઈશ પરમાર
 પરદૂખખંજન નામ અમારૂં કુળ ઉજવળ કરનાર
 બાન્ધવ તણી એલ તુટતાં બહેની રહે ન પલવાર
 નભાઈ પહેલાં હું નિરભાગ મરી જઈશ નિરધાર
 કિમત વગરનાં કપીર માટે તપધારી શીરે તલવાર
 વૈમાને બેસીને હું વેગે અક્ષય વર વરનાર

અંક ૨ નો સમાપ્ત.

અંક ૩ જો.

જસમાં—

૨૩

પ્રભુ આવો મારી વારે
 દુખથી પોકારે
 તુલવીશુ કોણુ ખેલી અપળા ઉગારે
 ખુરી મરું હું આંહી દમા કરો દેવ કાંધ
 હરી હર કર સહાઈ જીવતું આધારે

જસમાં—

૨૪

શીદને સંતાપે તું હર ન થા જા
 મીથ્યા મોહ શીદ મરે મળ મુત્ર માંસ પરે
 મુજમાં ન કાંધ અરે પાપી સમજી જા
 ક્ષણ પળ જાગી તું જોને અભાગી
 રટી લેને રામ તું સદ્ગતે સધ્ય જા

જાનડીએ—

૨૫

મેર જાને ઉગમણે દેશ, મેર જાને આશ્રમણે દેશ
 જાને વેવાઈને માંડવે
 અરજણુ વેવાઈ સુતો છો કે જામ
 મારે રાણોભાઈ વરરાજે શીમડી લેરી માણુરાજ
 તારી શીમડીએ કાંધ સમરો દળાવ,
 સમરાના હોંશી રાણોભાઈ બાબા માણુરાજ

અફસર, તમામ ઓડ— ૨૬

ચાલો માંડો આગળ થાવા
 આ હાલ્યા કહો ત્યાં જવા મારા બાવા
 ચોખાને ખાંડ ખાઇ દ્યો
 મારા પરણવાના લાવા તમે પુરા દ્યોને થાવા મારા બાવા
 થપડ લપડ દોડીને નવ મારશો દ્યો ખાવા ગાવા બાવા
 હાલો માંડો ગીતો ગાવા
 મંડ ઢોલી ઢોલ બજાવા
 કિપર શરણાધ પાવા
 ઢબ ઢબ થાળી મંડ ઢબકાવા

રૂડો—

૨૭

કળની કળનાને કોણુ કળે
 વીધીની કીધી ટાળી નાંહી ટળે
 નરની સાથે હતા નારાયણુ કૌરવો ક્યાંથી કળે
 એજ પ્રભુતા જના પારથની કાખાઓ હાંચે કકળે
 નૈયધ નર શીઠ નજ દશામાં બગ પર ઘોતિ ધરે
 મીનતો શીઠ ખીન બનાવે શેતી રાણી વન રઝળે...

રૂડો, જશમાં—

૨૮

તારા કર્મો પાપી છે પાપનાં
 આ જગમાં જનમી કરમજ ધરમજનાં છે
 ખોટાં ખોટાં બળનાં ફળ છે ન્યારા નકામ પાપી તું પાપના

જા તુંથી થાયે કરજે નાદાન
નિશદીન નિરધન નહી સહે અપમાન
રોતાં રોતાં દીનના ડસકા ખારા શું કામ લીએ છે આપનાં

રાજખાંડ—

૨૯

હાં હાય આવી આ જવાની રાખું કેમ હું સમાવીને શરીરમાં
કેઈ મનનો માન્યો મળે ઉમંગમાં
જઈ એટું ભાવે હું ઉછરંગમાં
હાં હાય નૈન બાણનાં કટાક્ષે વીધી નાખી પાકું એક તીરમાં
સ્તન ભારે લચકાઉ કટી પાતળી
કેણુ આવી ચુંટે આ ખીલતી કળી
હા હાય એન ના પડે ન ક્યાંય શું રે થાય મારા શરીરમાં

જશરાય, રાજખાંડ, રૂપાશા—૩૦

કરો જેવું પામો તેવું ખરે દુનિયાનું કહેવું
અધીકારી થઈ સત્તા ચલાવી માર્યા ગરીબો અપાર
જવાબ દેવા જાવું પડશે જમતણે દરબાર
ખરે ફળ આપવું એવું કરમે ફળીયું હોય તેવું
ચાર દીવસની ચાંદની છે એમ જોખનનો ઉભાર
વૃદ્ધ થયા પછી વહી જવાનો ખાલી અમલ ઉતાર
રાંડ્યા પછી સમજણુ જેવું કરમે ભોગવવું એવું
નિર્દોષ છું નથી દોષજ મારો સોખતનો અસાર
વીણુ વાંકે પડે મળામાં ફાંસો અરર મારા આધાર
છોડાઓને કહેજો એવું કરે નાં જેવું તેવું

જાશમાં—

૩૧

હો ખેની પીયુડે ત્યાગી હું અભાગી ખૂરીને મરૂં
 વેદના વીચોગ કેરી
 હો ખેની કેમ સ્હેવાશે મારૂં શું થાશે ખૂરીને મરૂં
 દૂખનાં દહાડા દોમલા ભાવી મીઠ્યા નવ થાય
 પડી તે સ્હેવી સદા સ્મરણુ કરી જગરાય
 કંથ રૂઝો કમભાગી
 હો ખેની અધવચ અટકી પીયુ ઝો પટકી ખૂરીને મરૂં

અંક ૩ નો સમાપ્ત.

જાહેર ખબર.

નીચે લખેલા નાટકોના ઓપેરા જે સાહેબોને જોઈએ તેમણે
શ્રી સરદાર વિજય નાટક કંપનીના મેનેજરને મુ. બાલાસીનીયાર કાગળ
લખવાથી તેમને મોકલી આપવામાં આવશે.

૧ નવલ કાન્તા નાટકના ગાયનો.	૦-૪-૦
૨ સ્નેહી શત્રુ નાટકનાં ગાયનો.	૦-૪-૦
૩ ચંદ્રવિલાસ નાટકના ગાયનો.	૦-૪-૦
૪ અલક કુમારી નાટકનાં ગાયનો.	૦-૪-૦
૫ બેફ જીલવણી નાટકના ગાયનો.	૦-૪-૦
૬ સરદાર વિજય નાટકના ગાયનો.	૦-૪-૦
૭ જીહ્મી મંજ નાટકનાં ગાયનો.	૦-૪-૦
૮ સતી જસમા નાટકના ગાયનો.	૦-૪-૦

સૂચના—જે સાહેબોએ ઓપેરા મંગાવવા હોય તેમણે ઓપેરાની
કીમત તથા ટપાલ ખર્ચ આગળથી મોકલી આપવું.

લી. મેનેજર,

શ્રી સરદાર વિજય નાટક કંપની.
બાલાસીનીયાર. (સુરેન્દ્રનગર)

